

Edukacja i nauka na ziemiach polskich w XVI-XVIII wieku

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Film + Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Karolina Stojek-Sawicka, tekst z opracowania własnego.
- Cytat za: *Wiek XVI-XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii i studentów*, op. M. Sobańska-Bondaruk i S.B. Lenard, Warszawa 1997, s. 421.
- Cytat za: *Wiek XVI-XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii i studentów*, op. M. Sobańska-Bondaruk i S.B. Lenard,

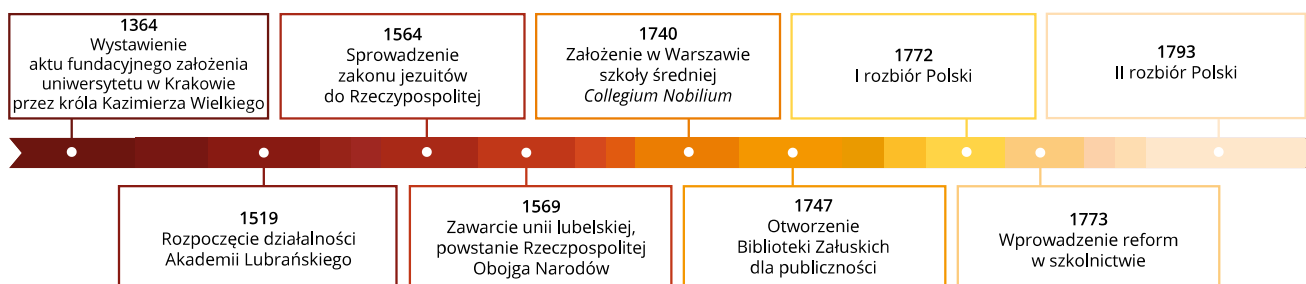
Warszawa 1997, s. 420.

Edukacja i nauka na ziemiach polskich w XVI-XVIII wieku

Biblioteka Braci Żałuskich, widok z 1801 r.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

W średniowieczu uwagę przykładano przede wszystkim do umiejętności czytania i pisania, ale istniejące wówczas szkoły kościelne z duchownymi w roli nauczycieli kształciły jedynie niewielki odsetek społeczeństwa – zwykle lepiej uposażonej szlachty. Sytuacja zmieniła się wraz z zastosowaniem druku w drugiej połowie XV w. Renesans przyniósł upowszechnienie się szkolnictwa, a na ówczesnych uniwersytetach, m.in. w Krakowie, studiowały też dzieci mieszczańskie. W Rzeczypospolitej pojawił się wówczas postulat wprowadzenia obowiązku szkolnego, jednak sprzeciwił mu się m.in. Kościół katolicki. W kolejnych stuleciach, zaczęło rozwijać się szkolnictwo jezuickie, ale szkół wciąż było za mało. W połowie XVIII w. zaledwie ok. 60 proc. polskiej szlachty potrafiło czytać i pisać. Wskaźnik ten był niewiele wyższy dla magnaterii i wynosił ok. 72 proc. System polskiego szkolnictwa miała zreformować powstała w 1773 r. Komisja Edukacji Narodowej.

Twoje cele

- Opiszysz, jak zmieniały się priorytety w nauczaniu od średniowiecza do oświecenia.
- Scharakteryzujesz przemiany w edukacji w XVI-wiecznej Rzeczypospolitej.
- Wyjaśnisz, na czym polegała przełomowość reform edukacji w oświeceniu.

Przeczytaj

Początki szkolnictwa

Początki zorganizowanej oświaty na ziemiach polskich sięgają średniowiecza. W XI i XII w. zaczęły powstawać pierwsze szkoły katedralne przy siedzibach biskupich oraz szkoły kolegiackie, kształcące przyszłych duchownych. Działały one m.in. w Poznaniu, Płocku, Wrocławiu, Włocławku, Krakowie, Sandomierzu, Wiślicy, Łęczycy, Głogowie, Legnicy i Brzegu. Od końca XIII w., przy wsparciu samorządu miejskiego, rozwijały się też szkoły parafialne, w których uczyły się dzieci z różnych grup społecznych.

W 1364 r. otwarto w Krakowie drugi w Europie Środkowo-Wschodniej uniwersytet. Założona przez Kazimierza

Wielkiego i odnowiona przez Władysława Jagiełłę na wzór paryskiej Sorbony uczelnia na początku swej działalności składała się z czterech wydziałów: teologicznego, sztuk wyzwolonych, prawa i medycyny.

Nauczanie w średniowieczu, ilustracja z XV wieku. Opisz wygląd średniowiecznej klasy. Czym różni się od współczesnej?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

W epoce odrodzenia i kontrreformacji

W epoce renesansu bogacąca się szlachta wysyłała swych synów na studia za granicę, co z jednej strony ożywiło związki kulturalne Polski z Europą, z drugiej jednak – ujemnie wpłynęło na stan szkół krajowych. Od 1519 r. w Poznaniu, dzięki staraniom biskupa Jana Lubrańskiego, działało gimnazjum akademickie (Akademia Lubrańskiego), wzorowane na *Gymnasium Palatinum* we włoskiej Mantui.

Rozwój reformacji w Rzeczypospolitej sprawił, że zaczęły powstać szkoły innowiercze. Rozwój oświaty sporo zawdzięcza Braciom Polskim – [arianom](#), m.in. Wojciechowi z Kalisza, rektorowi gimnazjum ariańskiego w Lubartowie, a po upadku tej szkoły – współtwórcy jedynej w Europie akademii ariańskiej w Rakowie (istniejącej do 1638 r.). Szkołę braci czeskich w Lesznie (działała do 1656 r.) rozświetliło kierownictwo Jana Amosa Komeńskiego, wybitnego pedagoga czeskiego, organizatora szkolnictwa i autora podręczników.

W XVII w. akademie innowiercze działały też w Elblągu, Toruniu i Gdańsku i w niektórych dziedzinach kształciły na poziomie uniwersytetów. Środowisko arian z uwagą śledziło

przemiany umysłowe zachodzące w Europie Zachodniej i sprowadzało do swoich szkół wybitnych profesorów m.in. z Niemiec. W programach ariańskich szkół wiele miejsca poświęcono etyce, a zwłaszcza obowiązkowi obywatela wobec państwa i społeczeństwa. W naukach przyrodniczych zaś propagowany był kopernikański system heliocentryczny. Rozkwit szkolnictwa różnowierczego przyczynił się do rywalizacji na gruncie szkolnictwa parafialnego, którego liczebność w XVI w. znacznie wzrosła.

Gmach dawnej Akademii Zamojskiej, widok współczesny, od strony ul. Akademickiej. Akademia Zamojska była pierwszą prywatną uczelnią w Rzeczypospolitej. Dzięki swojej sławie stała się symbolem potęgi wielkiego kanclerza koronnego Jana Zamoyskiego.

Wymień inne zasługi Jana Zamoyskiego.

Źródło: MaKa~commonswiki, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

W 1564 r. biskup warmiński (późniejszy kardynał Kościoła) Stanisław Hozjusz sprowadził do Polski [jezuitów](#), fundując im kolegium w Braniewie. Szybki rozwój ich kolegiów zapewnił zakonowi dominującą pozycję w szkolnictwie w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku. Kolegia jezuickie w Wilnie i Lwowie dały początek dwóm kolejnym uniwersytetom – Akademii Wileńskiej, powołanej 1579 r. przez Stefana Batorego (późniejszy Uniwersytet Wileński) i Akademii Lwowskiej, założonej w 1661 r. przez Jana II Kazimierza (późniejszy Uniwersytet Lwowski).

W XVII w., po zwycięstwie kontrreformacji, program i metody nauczania w szkołach jezuickich uległy stagnacji. W 1595 r., w czasach kryzysu Akademii Krakowskiej i rozwoju kolegiów jezuickich, Jan Zamoyski ufundował w Zamościu półwyższą uczelnię humanistyczną o charakterze świeckim. Celem Akademii Zamojskiej było wykształcenie światłych obywateli, zdolnych do wypełniania obowiązków w służbie publicznej. Uczniowie rekrutowali się głównie ze stanu mieszczańskiego.

Ku oświeceniu

Przełom w rozwoju szkolnictwa polskiego nastąpił w XVIII w., dzięki reformom [pijara](#), księdza Stanisława Konarskiego. W 1740 r. założył on w Warszawie Collegium Nobilium, szkołę o nowym programie nauczania, przeznaczoną dla młodzieży szlacheckiej.

Collegium Nobilium po przebudowie dokonanej przez Stanisława Zawadzkiego w 1788 r. na akwareli Widok konwiktu Pijarów Zygmunta Vogla.

W jakim stylu architektonicznym została dokonana przebudowa?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

W *Collegium Nobilium* położono nacisk na wykształcenie świadomych obywateli i patriotów. W programie nauczania pojawiły się przedmioty takie jak historia, prawo polskie i międzynarodowe, ekonomia i nauki ścisłe. Łacinę i grekę ograniczono na rzecz języka polskiego oraz języków nowożytnych (francuskiego, niemieckiego). Ważną rolę odgrywał także szkolny teatr oraz nauka retoryki.

W podobnym duchu utrzymana była reforma innych szkół pijarskich przeprowadzona w latach 1753–56. Zreformowano też niektóre szkoły jezuickie – program nauczania wypełniły głównie nauki humanistyczne, ważnym elementem kształcenia stała się retoryka. Rozwój szkolnictwa, zapoczątkowany jeszcze w epoce saskiej sprawił, że w drugiej połowie XVIII w. w Rzeczypospolitej istniały dwie akademie i 56 kolegiów.

W 1765 r., z inicjatywy króla Stanisława Augusta Poniatowskiego powstała Szkoła Rycerska – pierwsza placówka państwowa, utrzymywana przez skarby: Koronny i Wielkiego Księstwa Litewskiego, przeznaczona dla synów drobnej szlachty i mająca na celu przygotowanie ich do służby wojskowej oraz publicznej.

Powstanie Komisji Edukacji Narodowej

W 1773 r., po rozwiązaniu decyzją papieża Klemensa XIV zakonu jezuitów (przywrócono go w 1814 r.), powołano Komisję Edukacji Narodowej. Jej celem było przejęcie prowadzonych przez jezuitów szkół i opracowanie zasad programowych i organizacyjnych nowego systemu edukacji.

Reforma szkolna miała stanowić ważny element reformy państwa. Priorytetem stało się wykształcenie pokolenia świadomych swych obowiązków obywateli. Nowoczesny typ szkolnictwa miał przygotować młodych Polaków do podjęcia głębokich reform politycznych. Położono nacisk na wiedzę użyteczną, opartą na ówczesnych zdobyczach nauki.

Komisję swoim protektoratem objął król, cieszyła się więc dużą autonomią, ale w sprawach finansowych odpowiadała przed sejmem. Do członków KEN należeli m.in.: Adam Kazimierz Czartoryski, Joachim Litawor Chreptowicz, Ignacy Potocki i Andrzej Hieronim Zamoyski. Prace KEN nad przygotowaniem nowych programów i nowych zasad organizacyjnych szkolnictwa trwały do 1780 roku.

Administracja szkolna została oparta na podziale terytorialnym. KEN podlegały m.in. uniwersytety, zwane szkołami głównymi, oraz szkoły średnie – wydziałowe i podwydziałowe. Od szkół podwydziałowych zależne były szkoły parafialne.

Działalność KEN miała zostać sfinansowana, dzięki majątkowi przejętemu od jezuitów. Nie do końca się to udało. KEN nie mogła jednak utrzymać wszystkich dawnych kolegiów i część z nich przekazała innym zakonom. W 1775 r. Komisja powołała Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych, na którego czele stanął Ignacy Potocki. Towarzystwo zajęło się opracowywaniem programów edukacyjnych i podręczników. Z jego inicjatywy ukazało się wiele wartościowych książek szkolnych, m.in.: *Elementarz dla szkół parafialnych narodowych*, *Powinności nauczyciela*, *Gramatyka dla szkół narodowych*, *Wstęp do fizyki dla szkół narodowych*.

Nowy program szkół średnich, opracowany przez Komisję, wprowadzał język polski jako wykładowy (zamiast łaciny), nauki przyrodniczo-fizyczne, matematykę, elementy prawa, naukę moralną opartą na prawie naturalnym.

W tym samym czasie zreformowane zostały też Akademia Krakowska i Akademia Wileńska (autorem koncepcji zmian był ksiądz Hugo Kołłątaj). W wydanych w latach 1780–83 ustawach KEN określiła kształt

BOTANIKA

DLA SZKÓŁ NARODOWYCH

Pierwszy raz wydana.

Oprawa Zł: 2. Gr: 15.

w WARSZAWIE.

w Drukarni Nadwornéy J. K. Mci.
i P. Kom: E. N. Roku 1785

szkolnictwa polskiego oraz zadania wychowawcze, obowiązki i prawa „stanu nauczycielskiego”. Działalność Komisji weszła na stałe do dorobku polskiej myśli pedagogicznej.

Okładka podręcznika autorstwa Krzysztofa Kluka
Botanika dla szkół narodowych z 1785 r.,
zatwierdzonego przez KEN.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ciekawostka

Mroczny biskup – „reformator”

Pierwszym prezesem Komisji Edukacji Narodowej był biskup wileński Ignacy Jakub Massalski (1726-1794). Dokonał on na tym stanowisku wielu nadużyć finansowych i po trzech latach został z niego usunięty. Późniejsza historia biskupa była nie mniej mroczna. Był on czołowym stronnikiem Rosji, zwalczał dzieło Sejmu Czteroletniego, za co pobierał stałą pensję od posła Rosji – Jakoba Sieversa. Figurował na liście posłów i senatorów posła rosyjskiego Jakowa Bułhakowa, która zawierała zestawienie osób, na które Rosjanie mogą liczyć przy obalaniu Konstytucji 3 maja. Massalski przystąpił do konfederacji targowickiej. W 1794 r., podczas insurekcji warszawskiej, został na rozkaz Tadeusza Kościuszki aresztowany i uwięziony. Jako targowiczanie uznany za zdrajcę, został 28 czerwca 1794 r. publicznie powieszony na szubienicy przez lud Warszawy.

Franciszek Smuglewicz, *Ignacy Jakub Massalski*

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ważną rolę edukacyjną pełniła w XVIII w. Biblioteka Załuskich. Założona w 1747 r. przez braci: biskupa kijowskiego Józefa Andrzeja i biskupa płockiego Andrzeja Stanisława. W drugiej połowie XVIII wieku była jedną z największych bibliotek świata! Zawierała ok. 180 tys. książek drukowanych, 10 tys. manuskryptów, tysiące map, atlasów i sztychów, rzeźb, płócien i rycin. Księgozbiór zajmował aż 29 sal. W 1774 r. Biblioteka została przejęta przez państwo i powierzona Komisji Edukacji Narodowej, pod nazwą Biblioteka Rzeczypospolitej Załuskich. Od 1780 r., na mocy uchwały sejmu, otrzymywała pierwszy w Polsce egzemplarz obowiązkowy każdego wydawnictwa. W 1794 r. liczyła już ok. 400 tys. druków, ok. 20 tys. rękopisów i ponad 40 tys. sztychów.

Słownik

arianizm

nauka teologiczna Ariusza (zm. w 336 r.) dotycząca natury związku Ojca i Syna w chrześcijańskiej doktrynie Trójcy Świętej, zapoczątkowana w Aleksandrii w IV w.; odrzuca dogmat Trójcy Świętej

jezuici

Towarzystwo Jezusowe – katolicki zakon męski założony w 1534 r. przez św. Ignacego Loyolę w Paryżu; jego celem było wspieranie Kościoła rzymskokatolickiego poprzez pracę oświatową i misyjną; w wyniku narastającej krytyki ze strony filozofów oświecenia oraz konfliktów między władcami europejskimi, a jezuitami papież Klemens XIV rozwiązał zakon w 1773 r.; został on przywrócony na początku XIX w. przez papieża Piusa VII

kasata

przejęcie (skasowanie) majątku lub urzędów należących do Kościoła i podlegających jego kontroli na rzecz władz świeckich

pijarzy

(potoczna nazwa Zakonu Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych) – zakon, ustanowiony przez papieża Grzegorza XV w 1621 r., korzenie swe wywodzi jednak od 1597 r., kiedy to św. Józef Kalasancjusz otworzył pierwszą bezpłatną i powszechną szkołę podstawową w Europie; w Polsce pijarzy prowadzą głównie działalność oświatową i wychowawczą wśród dzieci i młodzieży

Słowa kluczowe

edukacja, Komisja Edukacji Narodowej, oświecenie, Rzeczpospolita, szkoła, wychowanie, kultura oświecenia w Rzeczypospolitej

Bibliografia

A. Jobert, *Komisja Edukacji Narodowej w Polsce 1773-1794. Jej dzieło wychowania obywatelskiego*, Wrocław 1979.

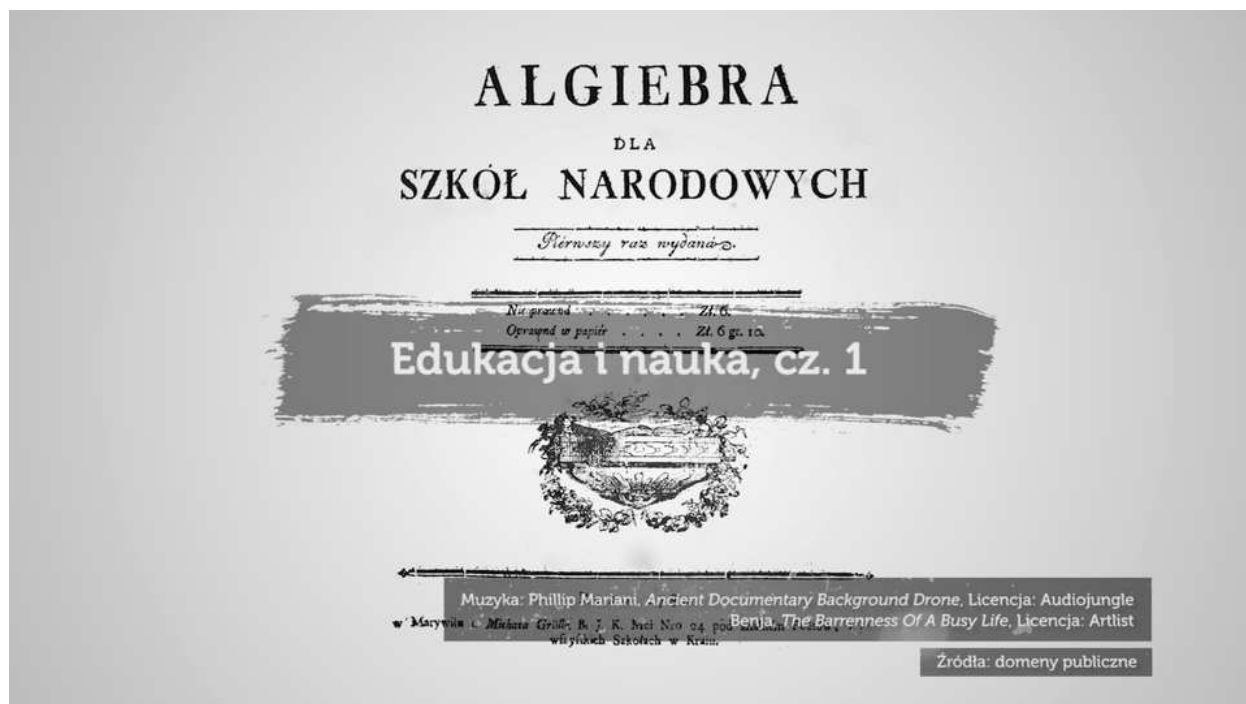
Z. Libera, *Oświecenie*, Warszawa 1991.

M. Markiewicz, *Historia Polski 1492-1795*, Kraków 2011.

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem i wykonaj kolejne polecenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DPi7FhSCd>

Film na temat edukacji i nauki na ziemiach polskich do szesnastego do osiemnastego wieku.

Polecenie 2

Wymień i omów skutki niskiego poziomu szkolnictwa w wieku XVII i w pierwszej połowie wieku XVIII.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

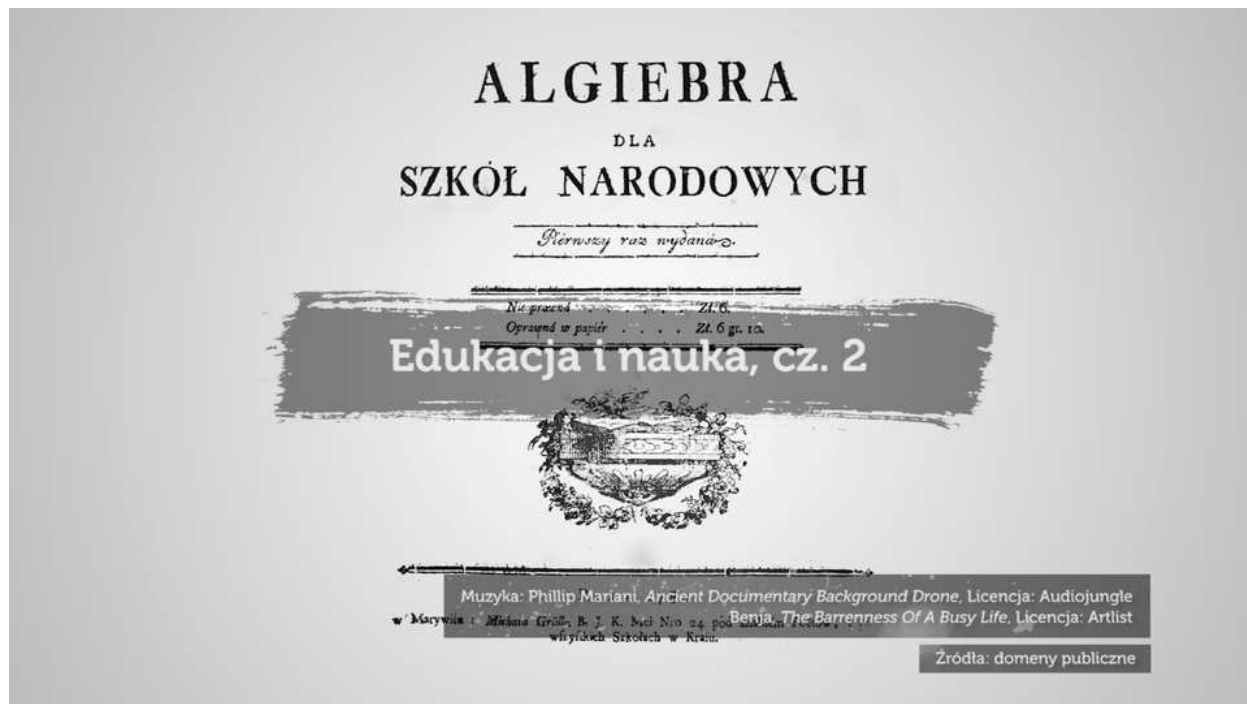
Wymień najważniejsze reformy szkolnictwa dokonane w XVIII wieku.

Tvoja odpowiedź

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Zapoznaj się z dalszym ciągiem wykładu i wykonaj kolejne polecenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1FUGI7t6>

Film na temat edukacji i nauki na ziemiach polskich w XVI-XVIII wieku.

Polecenie 2

Omów wpływ braci Załuskich na rozwój nauki w Rzeczypospolitej.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Wymień kierunki w nauce, które najprężniej rozwijały się w XVIII wieku w Rzeczypospolitej.

Tvoja odpowiedź

Ćwiczenie 1

Zapoznaj się z ilustracją i wykonaj kolejne polecenia.

Tygodniowy plan zajęć							
Klasa	Przedmioty nauczania / profesorowie						
I	profesor klasy I						
	kaligrafia 2g	gramatyka polsko- łacińska 9 g	arytmetyka 6 g	geografia 2 g	nauka moralna z wypisami 2 g		
II	profesor klasy II						
	kaligrafia 2g	gramatyka polsko- łacińska 9 g	arytmetyka 6 g	geografia 2 g	nauka moralna z wypisami 2 g		
III	profesor wymowy	profesor matematyki	profesor fizyki	profesor prawa			
	gramatyka łacińska 2 g	arytmetyka 2 g	geometria 3 g	ogrodnictwo 2 g wypisy łacińskie 1 g	historia starożyt. Wschodu z wypisami 2 g	nauka moralna z wypisami 1 g	
IV	profesor wymowy	profesor matematyki	profesor fizyki	profesor prawa			
	wymowa łacińska ćwiczenia 3 g	algebra 4 g	geometria 4 g	wstęp do fizyki 4 g	rolnictwo z wypisami 2 g	historia starożyt. Grecji z geografii i wypisami 2 g	nauka moralna z wypisami 1 g
V (pierwszy rok)	profesor wymowy	profesor matematyki	profesor fizyki		profesor prawa		
	wymowa łacińska ćwiczenia 3 g	geometria 4 g	fizyka 6 g	historia naturalna botanika 1 g	historia starożyt. Rzymu z geografii i wypisami 3 g	nauka moralna z wypisami 1 g	
V (drugi rok)	profesor wymowy	profesor matematyki	profesor fizyki		profesor prawa		
	wymowa łacińska ćwiczenia 3 g	algebra 2 g	rysunek 2 g	fizyka 6 g	botanika 1 g	nauka o zdrowiu z wypisami 2 g	nauka moralna i prawo 2 g
VI	profesor wymowy	profesor matematyki	profesor fizyki	profesor prawa			
	wymowa 6 g	logika 6 g	historia sztuki i rzemiosł 2g	historia Polski 2g	nauka moralna i prawo 7 g wypisy 1 g		
g - godzina							

M. Kamiński, R. Śniegocki, *Historia od renesansu do czasów napoleońskich. Podręcznik dla II klasy liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum. Część 1. Kształcenie w zakresie podstawowym i rozszerzonym*, wyd. Nowa Era, Warszawa 2003, s. 264.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Zajęcia zgodnie z zamieszczonym powyżej planem zajęć odbywały się w:

☐ szkole wydziałowej.

☐ szkole elementarnej.

☐ kolegium jezuickim.

☐ Szkole Rycerskiej.

Wskaż zdania prawdziwe i fałszywe.

Przedstawiony poniżej plan zajęć szkolnych:

	Prawda	Fałsz
uwzględniał zdobyte naukowe oświecenia.	☐	☐

	Prawda	Fałsz
zawierał elementy charakterystyczne dla edukacji epoki renesansu.	☐	☐
doborem przedmiotów świadczył, że miał służyć przede wszystkim kształceniu przyszłych księży.	☐	☐
powstał na potrzeby szkół elementarnych.	☐	☐
sprzyjał kształceniu przyszłych polityków i działaczy społecznych.	☐	☐

Uzasadnij swoje odpowiedzi.

Zapoznaj się z tekstami A i B, a następnie na ich podstawie wykonaj kolejne polecenia.

Źródło A

((Niechaj dzieci po wsiach i miasteczkach jak najwięcej bawią na otwartym a żywym powietrzu. Niech będą w ruchu i biegu. Naznaczać im różnych czasów gonitwy do jakiej mety, zakładając małe nadgrody [...]. Niechaj jeżdżą na koniach najwięcej oklep, ucząc się wskakiwać bez strzemion. Pasowanie się równych w sile i w wieku daje moc ciała i odwagę serca: a kto wie, w jakiej okoliczności takowe ćwiczenia przydać się mogą do obrony kraju?

[...]

Obroty żołnierskie, naśladować ich musztry, marsze i tym podobne mocnymi, szykownymi i zdatnymi do potrzebnej w czasie usługi kraju uczynią; zwyczaj trzymania się prosto, chodzenia mocno [...] śmiałość męską sprawią [...]

Z siłą zwyczajnie łączy się szybkość i zręczność. Również do tej dążyć powinny takowe ćwiczenia. Znajdzie uważny nauczyciel tysiąc okazji, w których dzieci w tę szybkość, obrotność, szykowność wprawić może. [...] Niech na przykład wstępują żywo i śmiało na drabiny, na dachy, do kominów: nie będąż tacy najsposobniejsi do ratowania domów swoich i bliźnich w przypadkach pożarów, które się po miasteczkach i wsiach często trafiają? [...] To wszystko z przyjemnością umysłu, bez zaleknienia czynić mają. [...]

Kiedy [...] we wsi lub w mieście [...] zajmie się ogień, nauczyciel z uczniami najprędzej przybywać powinien, skazywać śmielszym, co pierwsi czynić mają [...]. Tymi środkami w rześkość i zręczność ich wprawiać będzie i do wykonania prawdziwej cnoty miłości bliźniego przyzwyczai.

((Zalecenia ustawy Komisji Edukacji Narodowej dla stanu akademickiego i na szkoły w krajach Rzeczypospolitej pisane, 1783 r.

Nauczyciele [...] uważani być powinni jako jednej Rzeczypospolitej obywatele, przejęci świetnością zamierzenia swego i urzędu tak wielkiej wagi, tym jedynie zbawieni, aby jak najdokładniej co do wiary świętej, czystych obyczajów, miłości Ojczyzny, znajomości praw narodowych i najużyteczniejszych w społeczności ludzkiej nauk wychowali i doskonalili synów obywatelskich.

Rozdział VIII

[Rektorzy i Profesorowie] mieli obowiązek wizytować co miesiąc każdą klasę, uczestniczyć w egzaminach, popisach, rozdawaniu nagród etc. Kary nie na przykrościach na ciele składać miał rektor, ale na umartwianiu umysłu przez umniejszenie szacunku, skromne poniżenie, stosując ukaranie do charakteru, czułości, tj. wrażliwości młodego. Ogólnie mówić można, kiedy się przyczynom zasłużenia na kary zabiegać będzie, umniejszy się ich potrzeba [...]

Rozdział XXV

[...] Polecam się w szkole grę piłkę, biegi [...], jazdę konną, ćwiczenia wojskowe oraz musztrę bez broni i zdobywanie trudniejszych miejsc, w ogóle każdy [...] obrońcą Ojczyzny swojej być powinien, nie oglądając się na płacę, lecz idąc torem sprawiedliwości i honoru [...]. Tak nierozdzielny idąc związkiem edukacja moralna z edukacją fizyczną będą zdolne dać społeczności cnotliwego człowieka, Ojczyźnie dobrego obywatela.

Wskaż wartości oraz cechy charakteru, które według autorów obu źródeł nauczyciele powinni kształtować u uczniów.

☐ równouprawnienie płci

☐ tolerancja religijna

☐ patriotyzm

☐ dyscyplina

☐ siła fizyczna

☐ odwaga

☐ krytycyzm

☐ pobożność

☐ przedsiębiorczość i zaradność

☐ erudycja

☐ indywidualizm

☐ altruizm

Rozstrzygnij, czy cele nauczania przedstawione w źródłach odpowiadały wyzwaniom, przed którymi stanęła Rzeczpospolita podczas rządów Stanisława Augusta Poniatowskiego.

Tak

Uzasadnij swoją odpowiedź.

Dla nauczyciela

Autor: Joanna Kalinowska

Przedmiot: Historia

Temat: Edukacja i nauka na ziemiach polskich w XVI-XVIII wieku

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej. Uczeń:

- 1) rozpoznaje dokonania przedstawicieli polskiego oświecenia w dziedzinie kultury;
- 2) rozpoznaje i charakteryzuje najważniejsze zabytki architektury i sztuki doby oświecenia w Polsce;
- 3) omawia rolę instytucji oświeceniowych (Komisja Edukacji Narodowej, Biblioteka Załuskich, teatr, czasopiśmiennictwo).

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

- 1) wyjaśnia związki oświecenia polskiego z europejskim;
- 2) omawia i ocenia dorobek piśmiennictwa oświeceniowego w służbie Rzeczypospolitej (Hugo Kołłątaja, Stanisława Staszica);
- 3) omawia rolę Stanisława Augusta jako mecenasa sztuki.

Treści nauczania - wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej. Uczeń:

- 3) omawia rolę instytucji oświeceniowych (Komisja Edukacji Narodowej, Biblioteka Załuskich, teatr, czasopiśmiennictwo).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- opisuje, jak zmieniały się priorytety w nauczaniu aż oświecenia;
- charakteryzuje przemiany w edukacji w XVIII-wiecznej Rzeczypospolitej;
- wyjaśnia, na czym polegała przełomowość reform edukacji w oświeceniu.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Przygotowanie do zajęć. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Edukacja i nauka na ziemiach polskich w XVI-XVIII wieku”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i multimedium w sekcji „Film” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i wykonywać polecenia.
2. Nauczyciel poleca uczniom, aby przygotowali prezentację w oparciu o informacje zawarte w sekcji „Przeczytaj” i filmie, aby w fazie wstępnej przedstawić ją na forum klasy.

Faza wstępna:

1. Nauczyciel wyświetla temat zajęć i cele lekcji oraz poleca, aby uczniowie sformułowali pytania, na które chcą uzyskać odpowiedź (kryteria sukcesu).
2. Raport z przygotowań. Zalogowany na platformie nauczyciel, przy użyciu raportu, kontroluje przygotowanie uczniów do lekcji: weryfikuje, którzy uczniowie zapoznali się z udostępnionym e-materiałem. Uczniowie intuicyjnie tworzą mapę skojarzeń dotyczącą tematu zajęć (edukacja i nauka na ziemiach polskich w XVI-XVIII wieku).

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel przypomina o prezentacjach przygotowanych przez uczniów przed lekcją. Poleca wybranej osobie (lub ochotnikowi) zaprezentowanie swojej pracy przed resztą klasy. Po prezentacji uczniowie krótko dyskutują o prezentacji, dodają informacje, które ich zdaniem warto uwzględnić. Prowadzący może korygować odpowiedzi i uzupełniać informacje.
2. Praca z multimedium („Film”). Nauczyciel poleca wybranemu uczniowi, aby przeczytał polecenie nr 2: „Wymień i omów skutki niskiego poziomu szkolnictwa w wieku XVII i w pierwszej połowie wieku XVIII.”. Poleca uczniom, aby podzielili się na grupy i opracowali w nich odpowiedzi na podstawie posiadanej wiedzy. Po ustalonym wcześniej czasie przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedzi. W podobny sposób uczniowie wykonują polecenie nr 3, wskazując najważniejsze reformy szkolnictwa dokonane w XVIII wieku.
3. Praca z drugim multimedium („Film + Sprawdź się”). Nauczyciel czyta treść ćwiczenia nr 2: „Omów wpływ braci Załuskich na rozwój nauki w Rzeczpospolitej” i prosi uczniów, aby w parach przygotowali rozwiązanie na podstawie materiału, który zaraz zostanie wyświetlony na tablicy. Odtwarza film, a po ustalonym czasie uczniowie dzielą się swoimi odpowiedziami na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel raz jeszcze wyświetla na tablicy interaktywnej lub przy użyciu rzutnika temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. W kontekście wyświetlonych treści prosi uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach nauczyłem się/nauczyłam się...
2. Prowadzący omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów. Ocenia przedstawioną na początku fazy realizacyjnej uczniowską prezentację.

Praca domowa:

1. Wykonaj ćwiczenie nr 1 i 2 z sekcji „Film + Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

A. Jobert, *Komisja Edukacji Narodowej w Polsce 1773-1794. Jej dzieło wychowania obywatelskiego*, Wrocław 1979.

Z. Libera, *Oświecenie*, Warszawa 1991.

M. Markiewicz, *Historia Polski 1492-1795*, Kraków 2011.

Wskazówki metodyczne:

Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z obu materiałami filmowymi, wówczas w czasie zajęć wykonują polecenia do nich, bazując na posiadanej już wiedzy.